

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף כ"ז

(א) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה-** הביא הר"ן מיש מפרשים דס"ל דכי אמר רבה במעמיד כ"ע מודו דלא אמרי' הותר מקצתו הותר כולו, וזה דוקא דומיא דמתני', שלא הי' יודע שאביו ביניהם, וא"כ, כיון שהוא מעמיד, אין כאן נדר שהותר מקצתו, לפי שמעולם לא הי' אביו בכלל הנדר, אבל בשכולן בכלל, ונשאל על א' מהן, וכמתני' דפותחין, אז כיון דהותר א' מהן ע"י שאלה, הותרו כולן, ואפי' אם הי' מעמיד דבריו. והק' הר"ן ע"ז, דא"כ נמצא דכי קאמר רבא דהכל מודים דבמשנה כולן מותרים, דוקא אפלוגתא דב"ש וב"ה קאי, ולא על ר"ע ורבנן, דהא שם אמרי' דאפי' מעמיד כמשנה, ומ"מ פליגי רבנן. וק', דא"כ מה הק' רבינא לרבא ממתני' דכלכלה, דר"ע היא ופליגי רבנן עלי', ומה בכך, הרי ודאי רבנן פליגי עלי' אפי' במשנה, וכמבואר ממתני' דפותחין, דשם אין חילוק בין מעמיד למשנה. והק' **רעק"א**, למה לו להר"ן כל האריכות להק' על שי' זו, הרי אמרי' בסוגיין בפירוש דר"מ אליבא דר"ע ואליבא דרבנן, הרי מפורש דלרבנן ג"כ משנה מותר, והניח בצע"ג.

(ב) **נדר שהותר מקצתו הותר כולו בהיתר חכם ובהפרת הבעל-** כ' הר"ן דרק ע"י התרת חכם אמרי' נדר שהותר מקצתו הותר כולו (ומח' בניתר בחרטה), אבל בהפרת הבעל לא, משום דהבעל מיגז גיזו. ובביאור החילוק, כ' **הקהלות יעקב** (י"ט, ב') שיש חילוק יסודי בין התרת חכם להפרת בעל. דהיכא דהחכם עוקר הנדר, הרי הוא עוקר הדיבור מעיקרו, וא"כ נמצא דלא הי' שם דיבור הנדר כלל. וא"כ, שפיר אמרי' דכיון דנעקר מקצת אותו הדיבור, אז כל הדיבור נעקר. אבל בהפרת הבעל אין הביאור כן, אלא דהפרת הבעל עוקר חלותין ואיסורים של הנדר, ואפי' על הצד דהבעל עוקר מעיקרו, מ"מ אין הביאור דעוקר הדיבור, אלא דעוקר חלות הנדר. וא"כ, בזה לא אמרי' דהיכא דהותר מקצתו הותר כולו, דהרי הוי כשני איסורים, ומה שהותר איסור א', אי"ז מחייב שגם איסור השני יהי' מותר. [ומה שביאר דבעקירת חכם הוא עוקר הדיבור, זהו דלא כמו שהבאנו לעיל (כ"ה) מהמנחת שלמה והאילת השחר דהחילוק בין פתח לחרטה הוא, דבחרטה החכם עוקר הדיבור, ובפתח החכם עוקר החלות].

(ג) **הרי אלו נדרים אונסיין-** פי' הר"ן, לפי שלא עלה על דעתו לאסור נכסיו על חבירו אם לא יאכל עמו אלא כשיוכל לבא בלא אונס, אבל היכא דהי' לו אונס, בכה"ג לא נדר כלל. אולם ע' **בריטב"א** דכ' דגדר של אונס במתני' אינו כגדר של אונס בכל התורה כולה, וכ' להוכיח כן, וז"ל- "ותו דא"כ פשיטא דפטור, דמאי הוה לי' למעבד דהא אונס רחמנא שריי', ולמה לי למכתב האדם בשבועה פרט לאונס, אלא ודאי רחמנא שרא בנדר ושבועה כל היכא דאונס אונס כל דהו המעכבו לקיים שבועתו, כל היכא דלא אסקי' אדעת' בשעת נדרו ושבועת'". אבל לפי זה, הק' הריטב"א בהמשך על עצמו, מהו ראיית הגמ' מנדרים אונסיין לציור דמקח וממכר, הרי י"ל דלעולם אונס דולנערה לא תעשה דבר הוא רק במיתה, ושנאי נדרים ושבועות דכתיב האדם בשבועה. ותי' "דהתם מעיקר טעמא מקשינן, אמאי שרא רחמנא בשבועה אונס כל דהו, משום דלאו אדעתא דהכי נדר, הכא נמי גבי תנאי לימא דלאו אדעתא דהכי אתני מעיקרא, ואדרבה, מקשינן להו אהרדי, דכל דחשיב אונס בתנאין דעלמא חשיב נמי אונס בנדרים". והק' **בברכת שמואל** (י"ד, ב') דהא לכאור' הריטב"א סותר עצמו, דהא כ' דבנדרים הוי נדרים אונסיין אפי' באונסיין דשכיח, א"כ משמע דאין הטעם משום דאדעתא דהכי לא נדר (דהא באונסיין דשכיח אין שייך לומר דהכי לא נדר), ולבסוף כ' שהוא משום דאדעתא דהכי לא נדר. וע"ע **בריטב"א בשבועות** (כו). דהביא ראי' מהא דהגמ' מדמה נדרים אונסיין להל' מקח וממכר, דע"כ אינו משום האדם בשבועה, אלא סברא הוא דעל דעת ההיא אונסא לא נדר, וע"ע, דהא סותר דבריו כאן. וע"ע **בהגהות רעק"א** לשו"ע (י"ד רל"ב לסעי' י"ב), שכ' דיש לפרש העיקר דין נדרים אונסיין משום האדם בשבועה, אבל מ"מ יכול הגמ' להביא ראי' ממתני' למור"מ, שהרי אי' ג"כ במתני' ציור דחלה בנו, וזהו אונס ממון, דיכול לשכור משמשים, ואונס ממון לא נתמעט מהאדם בשבועה, ולכן שפיר מוכיחין ממתני' דאדעתא דהכי לא נדר (אולם ע"ש מה שהק' על דעת הריב"ש).

(ד) **ואונס רחמנא פטרי' מדכתיב ולנערה לא תעשה דבר וכי תימא קטלא שאני וכי-** ע' **בבב"א שיעורים** (כתובות א') שהביא מש"כ רש"י בכתובות (ג). דמה שיש אונס בגיטין הוא משום דכתיב ולנערה לא תעשה דבר. והק' הקו"ש, הא לכאור' טעם זה דולנערה לא תעשה דבר נדחית למסקנא, והגמ' הי' צריך להטעם נדרים אונסיין. וכ' דעכצ"ל בדעת רש"י דלמסקנת הגמ' דמייתי מנדרים אונסיין, מ"מ הדרינן לומר דטעם הדבר הוא מקרא דולנערה לא תעשה דבר. ועוד העיר בקו"ש (שם ה') דלכאור' קרא דולנערה לא תעשה דבר הוא פטור עונשין, ואיך לומדין מזה דקיום התנאי באונס אינו קיום התנאי (בין לענין ממונות בין לענין נדרים). וכ' דעכצ"ל כמש"כ השו"ת **חמדת שלמה** (ל"ח) דמהך קרא ילפי' דמעשה הנעשית באונס אינה נחשבת על העושה, אלא חשובה כאילו נעשית מאליה, וא"כ אינו חשוב שהוא קיים התנאי, אלא כאילו נתקיים מאליה. וע' **בחי' ר' שמואל** (כתובות ב', ד') דדייק מדברי הר"ן כאן דלא ס"ל כרש"י, שהוא ביאר דהיסוד של נדרים אונסיין אינו משום הפטור דולנערה לא תעשה דבר, אלא משום דאדעתא דהכי (דהיינו, שקיום התנאי יהי' באונס) לא אדרי' [ולדבריו צ"ל דבאמת נדחה הא דהביא הגמ' קרא דולנערה לא תעשה דבר].

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

- (ה) **ומת בתוך י"ב חודש הר"ז גט-** והגמ' רוצה להוכיח מזה דאין אונס בגיטין. והק' **הקובץ שעורים** (כתובות ב'), מה לי דקיום התנאי ה' באונס, הא סכ"ס לא ה' ביטול התנאי, שהרי לא בא, וא"כ למה אין הגט חל. והוכיח מכאן דע"כ קיום המעשה הוא ע"י קיום התנאי דוקא, אבל אף שלא נתבטל התנאי אי"ז הוכחה דאמר' דלא נתבטל המעשה, דהכל תלוי בקיום התנאי, ואם אינו נחשב קיום התנאי, לפי שהי' קיום התנאי באונס, א"כ שפיר אמר' דלא נתקיים המעשה.
- (ו) **אתא ופסקי מעבר אמר להו חזו דאתאי- ע' בנתיבות** (נ"ה, א') דהביא ש' האגודה דאונס ביום אחרון אינו חשיב אונס. והק' דלכא' מגמרן לא משמע כן, דמשמע דהי' ביום האחרון שבא, ומ"מ ה' חשיב כאונס. וחידש דמה דאמר האגודה דאונס ביום אחרון אינו אונס, אי"ז נוגע בגיטין, קידושין, וממונות, דהא הטעם בסוגיות אלו דלא מהני אונס הוא משום דאדעתא דהכי לא אתני, ואומדנא דמוכח הוא. אבל בנדריים, דאינו משום אומדנא דמוכח, אלא משום דאונס רחמנא פטרי', בזה שפיר י"ל דאונס ביום אחרון לא חשיב אונס, כיון דעד כאן לא ה' אונס, והי' יכול לקיים התנאי ולא קיימו [וע"כ ס"ל כדעת רש"י בכתובות הנ"ל, דטעם נדרי אונסין הוא משום ולנערה לא תעשה דבר, ולא כמש"כ הר"ן משום דאדעתא דהכי לא אתני]. וע' במלואי משפט שם שהביא מהאור גדול שהק' לדברי הנתיבות מסוגיין, דמבואר בסוגיין דיש לדמות האונס דממונות להאונס דנדריים, ולפי הנתיבות מהו השייכות, הרי בממונות הוא משום דאדעתא דהכי לא אתני, ובנדריים הוא משום הדין אונס רחמנא פטרי', וצ"ע.
- (ז) **ואסמכתא לא קניא- ע' בהל' הרמב"ן** כאן דמאריך בסוגיא דאסמכתא, ובתוך דבריו שם הק', מ"ש אסמכתא מכל תנאים בעלמא. ות' דהיכא דהמקנה הוא דאתני אנפשי', אסמכתא היא דאית לי' בדעת' לקיומי' ההוא תנאה. אבל בתנאי, המקנה הוא דאתני עלי' דקונה, ואמר לי' אי עבדת דבר פלוני ופלוני, תקנה קרקע זה, או האי מטלטלין. ולאו מלתא דאסמכתא, דהא לאו בידי' דמקנה היא מילתא, ולאו בדעת ידי' תליא דליסמוך בה דעת', אלא גמר ויהיב הוא על תנאו.
- (ח) **ר' יוסי אומר יתן- ולכא' יש לעי', הרי לכא' יש כאן איסור ריבית,** שהרי נמצא שפורעו יותר ממה שהלוה לו. וכ' **הריטב"א בב"ב** (קסח.) דכיון דאילו פרעי' בזמני' לא יהיב מידי, א"כ אין כאן אגר נטר כלל. וע"ע בר"י מיגש שם דביאר באריכות למה אין זה נחשב אגר נטר. וע"ע בביאור הגר"א (יו"ד קע"ח, סעי' י"ד [אות ל"ה במהדור' פריעדמאן]), שכ' שאי"ז ריבית ממש משום דאי"ז פרעון להרחבת זמן, אלא "אינו אלא על רגע א', שאם יעבור זו הרגע יתן וכו', וקנסא הוא". וע"ש שכ' דעכ"פ הערמת ריבית הוא, ומה שמותר כאן, י"ל שנותן לו מעות הראשונות שפרע במתנה.
- (ט) **שאני הכא דאמר מיבטלן זכותי- פי' הר"ן** דכיון דמחילה הוא, לכן אין בו החסרון של אסמכתא. אלא דהביא דש' רש"י אינו כן, דבב"מ (מח:) מבואר בדעת רש"י דס"ל דאף במחילה שייך אסמכתא. וכן הוכיח הר"ן מהסוגיא לעיל דשייך אסמכתא במחילה. ולכן ביאר הגמ' כאן דאמר שאם לא בא לאותו זמן מודה הוא שראיותיו בטילות, כלומר, שהם שקר. והק' **הקהלות יעקב** (סי' כ'), מה שייך הודאה על תנאי, והלא הודאה אינו אלא סיפור של מה ה', ומה שייך בזה תנאי. ובתחלה ביאר שאין הפירוש דעושה הודאה על תנאי, אלא דמודיע לנו דאם לא בא, מה שלא בא עצמו הוא ההודאה דראיותיו בטילות, וזה יכול לעשות, שאינו עושה הודאה על תנאי, אלא מבאר לנו דמעשה שלא בא הוא מעשה הודאה. אולם שוב הביא דלכא' מבואר בב"ב (קמ"ט) דשייך הודאה על תנאי. שהרי הנדון שם בשכיב מרע שהודה, מה דינו. ופירשו **תוס' והרא"ש** שם דהשאלה הוא אם הודאה עושה קנין גמור, ואם עמד אינו חוזר, או אם הוא כמתנת שכמ"ר רגיל, דאם עמד חוזר. והנה, כ' **הרשב"ם** (ב"ב קמו:) שמה ששכמ"ר יכול לחזור הוא מדין תנאי, דאדעתא שיעמוד מחליו לא עשה קנין זה. וא"כ, נראה מוכח מדעת הרשב"ם דשייך הודאה בתנאי, וסיים הקה"י בצ"ע (דהא דבר קשה הוא לומר כן).